

**TARIMSAL BİYOLOJİK
ÇEŞİTLİLİK**

VE

**ULUSAL BİYOLOJİK
ÇEŞİTLİLİK STRATEJİSİ**

**UNEP/GEF BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİK
SÖZLEŞMESİNİ
UYGULAMA PROJESİ**

İÇİNDEKİLER

<i>Türkiye'nin Tarımsal Biyolojik Çeşitliliği.....</i>	<i>3</i>
<i>Tarımsal Biyolojik Çeşitliliği (BÇ) Tehdit Eden Faktörler.</i>	<i>10</i>
<i>Tarımsal Biyolojik Çeşitliliği (BÇ) Korumaya Yönelik Boşluklar ve İhtiyaçlar.....</i>	<i>11</i>
<i>UBSEP2007- Tarımsal Biyolojik Çeşitlilik(BÇ) İçin Öncelikli Hedefler.....</i>	<i>12</i>
<i>UBSEP2007 -Tarımsal Biyolojik Çeşitliliği(BÇ) Koruma:Boşluklarla İlgili Sentez.....</i>	<i>15</i>
<i>UBSEP 2007 Hedefleri İle BÇ Sözleşmesi Tarımsal Biyolojik Çeş. İş Prog. Karşılaştırılması.....</i>	<i>17</i>

Türkiye'nin Tarımsal Biyolojik Çeşitliliği

Tarımsal biyolojik çeşitlilik gıda ve tarım ile ilgili olan tüm biyolojik çeşitlilik bileşenlerini ve tarımsal ekosistemi teşkil eden biyolojik çeşitliliğin tüm bileşenlerini içeren kapsamlı bir terimdir. Tarımsal biyolojik çeşitlilik bitki, hayvan, mikroorganizma ve mantar genetik kaynaklarını içeren ve gıda ve tarım için önem taşıyan genetik kaynakları; besin döngüsü, organik madde ayrışması, tozlaşma, zararlı ve hastalık yönetimi, hidrolojik döngünün sürdürülmesi, karbon tutulumu gibi ekolojik servisleri ve bu süreçlere katılan organizmaları; toprak ve su gibi abiyotik faktörleri; geleneksel bilgileri ve diğer sosyo-ekonomik faktörleri içerir.

Türkiye'nin tarımsal ana ekolojik bölgeleri Akdeniz, Ege, Marmara ve Karadeniz kıyı bölgeleri ile Trakya, Orta Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgeleri olarak sıralanabilir. Tarımsal açıdan ayrıca, iç bölgelerde ortadan çevreye doğru geçit bölgeleri de belirlenmiştir. Öncelikle yağış ve sıcaklık gibi temel iklim öğelerine dayanan bölgesel, ekolojik ve jeolojik özellikler yanında, tarım ürünü çeşitliliğini, tarla ve bahçe bitkilerini, çayır-meraların bölgesel fenolojik özelliklerini kapsar.

Tarımsal biyolojik çeşitliliği oluşturan faktörler içinde bitki genetik çeşitliliği hem Türkiye için hem de dünya için özel bir öneme sahiptir. Çünkü ülkemizde tarımı yapılan 100'den fazla türün geniş değişim gösterdiği 5 mikro-gen merkezi bulunmaktadır ve çok sayıda önemli kültür bitkisi ve diğer bitki türlerinin orijin ya da çeşitlilik merkezidir. Türkiye'nin, iki önemli Vavilovyan gen merkezinin (Akdeniz ve Yakın Doğu) kesiştiği noktada yer alması, tahılların ve bahçe bitkilerinin ortaya çıkışında çok önemli bir role sahiptir. Anadolu kökenli tarım bitkisi türlerinden bazıları şunlardır: *Linum sp.*, *Allium sp.*, *Hordeum sp.*, *Triticum sp.*, *Avena sp.*, *Cicer sp.*, *Lens sp.*, *Pisum sp.*, *Vitis sp.*, *Amygdalus sp.*, *Prunus sp.*, *Beta sp.*, vb.

Türkiye'de bulunan beş ayrı "mikrogen merkezi" hem dünya hem de ülkemizde sürdürülebilir tarım için çok büyük önem arz etmektedir. Bu merkezler ve merkezlerde bulunan tarımsal genetik kaynaklar aşağıda detaylı olarak verilmiştir:

- Trakya-Ege Bölgesi: Ekmeklik buğday, durum buğdayı, Poulard buğdayı, değnek buğdayı, küçük kızıl buğday, mercimek, nohut, kavun, burçak, acıbakla ve yonca.
- Güney - Güneydoğu Anadolu: Çift taneli buğday (*Triticum dicoccum*), küçük kızıl buğday, *Aegilops speltoides*, kabak, karpuz, salatalık, fasulye, mercimek, bakla, üzüm asma ve yem bitkileri.
- Samsun, Tokat, Amasya: Çok sayıda meyve cinsi ve türü, bakla, fasulye, mercimek ve hayvan yemi olarak kullanılan çeşitli baklagiller.
- Kayseri ve çevresi: Badem, elma, bezelye, meyve türleri, üzüm asma, mercimek, nohut, kaba yonca (alfalfa) ve evliyaotu.

- Ağrı ve çevresi: Elma, kayısı, kiraz, vişne, yem baklagilleri ve karpuz.

Türkiye'nin tarımsal biyolojik çeşitliliğinin dünya tarımı için ne kadar önemli olduğunu, buğdayın (*Triticum* ve *Aegilops*) 25, arpanın (*Hordeum*) 8, çavdarın (*Secale*) 5 ve yulafın (*Avena*) da 8 adet yabancı akrabasına sahip olması anlatılmaktadır. Türkiye'nin yemeklik tane baklagiller ve yem bitkilerinin yabancı akrabaları bakımından zenginliğini, mercimeğin (*Lens*) 4, nohudun (*Cicer*) 10, üçgülün (*Trifolium*) 11 tanesi endemik olmak üzere 104, yoncanın (*Medicago*) 34, korunganın (*Onobrychis*) 42, fiğın (*Vicia*) 6 tanesi endemik olmak üzere 60 türünün ülkemizde bulunması göstermektedir. Türkiye aynı zamanda *Amygdalus* spp., *Cucumis melo*, *C. sativus*, *Cucurbita moshata*, *C. pepo*, *Malus* spp., *Pistachio* spp., *Prunus* spp., *Pyrus* spp. ve *Vitis vinifera* türlerinin mikro gen merkezidir.

Türkiye'de son otuz yıl içinde yerel ve ithal soyların kullanımıyla geliştirilen ve kaydedilen toplam tahıl çeşidi sayısı 256'dır ve bunun 95'i buğday, 91'i mısır, 22'si arpa, 19'u pirinç, 16'sı süpürge darısı, 11'i yulaf ve 2'si de çavdar çeşididir. Ulusal Tohum Programı sürekli olarak yeni varyeteler yetiştirmekte ve böylece tarımı yapılan tür sayısı giderek artmaktadır. Ancak diğer taraftan küçük kıvılcık buğday (*Triticum monococcum*), çift taneli buğday (*Triticum dicoccum*), acı burçak ve acı bakla gibi tarla bitkileri günümüzde eskisi kadar kullanılmadığından kaybolmaya başlamışlardır.

Bahçe bitkileri ise; üretilmekte olan yaklaşık 50 cinsi ve yetiştirilip dağıtımı yapılmakta olan 100 kadar varyeteyi içerir. Bunların arasında domates, biber, patlıcan, marul, lahana, turp, soğan, kabak, salatalık, kavun, karpuz, fasulye, helvacı kabağı, bezelye, ıspanak, havuç, bakla, pırasa, roka, semizotu, rezene, karnabahar, maydanoz, fasulye ve kornişon salatalığını sayabiliriz. Yerel varyeteler ve diğer kaynaklardan elde edilen çeşitler de göz önünde bulundurulduğunda, ülkede yetiştirilen toplam varyete sayısının 200'ü bulunduğu tahmin edilmektedir.

Varyete zenginliği meyve üretiminde de göze çarpmaktadır. Sayılarının 138 civarında olduğu tahmin edilen meyve türlerinin, 80'i Türkiye'de yetiştirilmektedir ve avokado, kivi gibi tropikal ve sup-tropikal meyvelerin de yetiştirilmeye başlanmasıyla bu sayı giderek daha da artmaktadır. Türkiye'deki meyve ve kabuklu yemiş varyeteleri arasında elma, armut, ayva, kiraz, vişne, kayısı, şeftali, incir, nar, dut, badem, fındık, ceviz ve antep fıstığı sayılabilir.

Endemizm oranının oldukça yüksek olduğu Türkiye florası, tıbbi ve aromatik bitkiler açısından da oldukça zengindir. Tıbbi ve aromatik amaçlarla kullanılan bazı önemli cins ve türleri şöyle sıralayabiliriz: *Delphinium* sp., *Digitalis* sp., *Gypsophila* sp., *Helichrysum* sp., *Leucosium aestivum*, *Linum* sp., *Liquidambar orientalis*, *Malva* sp., *Matricaria* sp., *Mentha* sp., *Nigella* sp., *Orchis* sp., *Ophrys* sp., *Origanum* sp., *Pimpinella* sp., *Rosa* sp., *Salvia* sp., *Sideritis* sp., *Teucrium* sp. ve *Thymus* sp.

Bazı kültür bitkileri ve birçok çiçekli bitkilerin üremeleri, evrimleşmeleri ve nesillerinin devamı için tozlaştırıcıların (polinatörlerin) rolleri önemlidir. Özellikle bazı kültür bitkilerinin veriminin yükseltilmesi ve sürdürülebilir organik tarımının yapılması için tozlaştırıcıların varlığı zorunludur. Ülkemiz bu tür tozlaştırıcılar bakımından çok zengindir.

Toprakta yaşayan mikro ve makro organizmalar tarımsal biyolojik çeşitliliğin önemli bir diğer unsurudur. Bunlar; yüksek bitkilerin kökleri, algler, mantarlar, aktinomisetler, bakteriler, nematodlar, protozoalar, rotiferler, eklembacaklılar, kurtlar, salyangozlar ve bazı memelilerdir. Toprakta bulunan bu mikro ve makro organizmaların hepsi toprağı iyileştirerek toprakta gelişen yüksek yapılı bitkilere daha iyi ortam sağlarlar. Bu nedenle toprak biyotasının bilinmesi eksikliklerin tespit edilmesi açısından önemlidir. Türkiye, toprak biyotasında bulunan mikro ve makro organizmaların tespiti konusunda henüz istenen düzeyde değildir.

Türkiye çok eski zamanlardan beri bitki ve hayvan yetiştirilen bir tarım ülkesidir. Kuzey Mezopotamya olarak da anılan Güneydoğu Anadolu bölgemizin insanoğlunun yerleşik tarıma ilk kez başladığı kültür merkezlerinden olduğu kabul edilir. Bu nedenle, gelip geçen uygarlıkların elde ettikleri birçok yerli hayvan ırklarının yetiştirildiği ve buradan dünyanın öteki bölgelerine de yayıldığı kabul edilebilir. Bugün Türkiye; 8 sığır, 18 koyun, 4 keçi, 7 at ve 9 kümes hayvanı ırkı varlığıyla ile zengin bir gen kaynağına sahip olduğunu göstermektedir.

Tarımsal Biyolojik Çeşitliliği Tehdit Eden Faktörler

Tarımsal Biyolojik çeşitliliği tehdit eden faktörler şu şekilde sıralanabilir:

- İnsan nüfusunun aşırı ölçüde artması (kentsel ve endüstriyel yerleşim);
- Tarımsal alanların uygunsuz biçimde kullanımı;
- Çiftlik alanlarının azalması;
- Erozyonun artması;
- İklim değişikliği nedeniyle habitatların bozulması
- Bilinçsiz sulama ve yetiştirme teknikleri
- Kimyasal maddeler ve gübreler;
- Anız yakılması;
- Yerli hayvanların yabancı ırklar tarafından döllenişmesi;
- Tapu ve kadastro konusundaki yetersizlikler.

Tarımsal, endüstriyel ve sosyal uygulamalarla tarımsal biyolojik çeşitliliğinin tam bağdaşmadığı, hatta uygulamaların biyolojik çeşitliliğin koruma ve geliştirilmesiyle çelişkili olduğu birçok işlem ve örnekler vardır. Biyolojik çeşitliliği olumsuz etkileyen tarımsal uygulamalar; mera ve ormanlarda tarla açılması, toprakların yanlış kullanımı, aşırı otlatmayla meraların verimsizleştirilmesi, tarım ilaçları ve kimyasal gübrelerin aşırı kullanımı olarak sıralanabilir.

Diğer taraftan tarım arazilerinin ve meraların sanayileşme, kentleşme gibi gelişmeler sonucu tarım dışı amaçlarla kullanımı, tarımsal biyolojik çeşitliliği ciddi biçimde tehdit etmektedir.

Günümüzde gelişmiş ülkelerce yaygınlaştırılmaya çalışılan küresel ekonomi politikasının da tarımsal biyolojik çeşitlilik üzerinde ileriye dönük tehditleri bulunmaktadır. Ülkeler giderek tek çeşit ürüne odaklı ve yoğun tarımsal üretim sistemlerine itilmekte ve bunun sonucu olarak hem yerel çeşitler yok olmakta hem de mono-kültüre dayalı tarımın yaygınlaşması ile gıda güvencesi risk altında kalmaktadır. Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmaların (GDO'ların) bilinçsizce yaygınlaştırılması küresel ekonomi politikasının biyolojik çeşitlilik üzerindeki ileriye dönük bir diğer tehdittir. GDO'lar özellikle ülkemiz gibi genetik çeşitlilik ve orijin merkezi olan ülkeler için genetik kirlenme riskini beraberinde getirmektedir.

Toprağın üzeri ve içindeki canlılarla birlikte; gerek kültür bitkileri ve çiftlik hayvanlarıyla, gerekse doğal flora ve fauna ile böylesine iç içe olan tarım, kendi doğal çevresiyle; doğal çevre ise tarımsal uygulamalarla karşılıklı etkileşimden soyutlanamaz. İnsanlık için gerekli olan; bu karşılıklı etkilerin, çevrede ve tarımsal üretimde belirgin olumsuz değişimlere yol açmaması ve doğal kaynakların korunmasını da sağlayacak "sürdürülebilirlik" anlayışıyla kullanılmalıdır.

Tarımsal Biyolojik Çeşitliliği Korumaya Yönelik Boşluklar ve İhtiyaçlar

Türkiye'nin sahip olduğu bitki genetik çeşitliliğinin önemi dikkate alınarak, 1998 yılında Bitki Genetik Çeşitliliğinin Yerinde Korunması Ulusal Planı" hazırlanmıştır. Planda tarım, gıda, ekonomi ve kültürel açıdan önemli olan türlerin in-situ korunması için yasal, kurumsal ve mali yönden yapılması gereken çalışmalar belirlenmiştir (www.bcs.gov.tr). Ancak mevzuat boşlukları ve altyapı eksiklikleri nedeniyle tarımsal genetik çeşitliliğin yerinde korunmasına yönelik etkin bir sistem oluşturulamamıştır. Ex-situ korumaya yönelik altyapının da daha fazla güçlendirilmesine ihtiyaç vardır.

Türkiye, çok önemli bir ekonomik potansiyel oluşturan tarımsal genetik kaynaklarındaki ve diğer tıbbi ve aromatik bitki genetik kaynaklarındaki zenginliğine rağmen, finansal kaynak yetersizliği ve koruma programındaki eksiklikler nedeniyle ıslah, kültüre alma ve üretimde mevcut potansiyelin çok azını kullanabilmektedir. Bu konunun bir diğer boyutu da ülkemizin kaynaklarından diğer ülkelerin elde ettiği faydaların ülkemize geri dönüşünü sağlayacak etkin hukuki ve kurumsal mekanizmaların eksikliğidir.

Tarımsal ekosistemlerin sağladığı işlevlerin tam olarak bilinmemesi bütüncül koruma ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşılmasını zorlaştırmaktadır. Örneğin, tozlaştırıcılarla (polinatörlerle) ilgili yeterli biyolojik çalışmalar bulunmamaktadır. Özellikle, doğal türler ile tozlaştırıcılar arasındaki ilişkiyi ortaya koyan

çalışmalar yok denecek kadar azdır. Benzer şekilde toprak biyotası konusunda da yeterli çalışma bulunmamaktadır.

UBSEP2007- Tarımsal Biyolojik Çeşitlilik İçin Öncelikli Hedefleri

Üniversiteler, Kamu Kurumları ve STK'dan 100'den fazla konularında uzman katılımcının sistematik bir katılımcı süreçte alınan katkıları ve uzman danışmanların desteği ile yapılan çalışmalar sonunda değerlendirmeye alınan çok sayıda hedef arasından aşağıdaki 10 stratejik hedef tarımsal biyolojik çeşitliliği korumak ve sürdürülebilir kılmak için öne çıkmıştır.

Tablo 1. Tarımsal BÇ için Öncelikli Hedefler

Hedef Kodu	Hedef tanımı
BÇH 021	Biyolojik çeşitlilik envanter çalışmalarının toprak, iklim ve ilgili öteki konularda yapılan araştırmalarla ilişkilendirilmesi
BÇH 032	Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS), ile biyolojik ve biyofiziksel verilerin daha hızlı analiz edilmesini ve dağıtımını sağlayacak öteki teknolojileri ve bilgi yönetim sistemlerini geliştirmeye yönelik çalışmaların sürdürülmesi
BÇH 035	Diğer ülkelerden sağlanan genetik kaynakların kullanımından elde edilen yararların genetik kaynağı sağlayıcı ülke ile paylaşımına ve ülkemizin diğer ülkelere sağladığı genetik kaynaklardan elde edilen yararların ülkemizle paylaşımını garantilemeye yönelik mekanizmaların araştırılması, geliştirilmesi ve bu konuda uluslararası toplumla işbirliği yapılması.
BÇH 038	Doğal kontrol sistemlerinin korunması ve biyogösterge türlerin belirlenmesi için, genlerin, popülasyonların, türlerin ve ekosistemlerin envanterinin çıkarılması ve değerlendirilmesi,
BÇH 055	Ekosistemler, türler ve genetik kaynaklar için zararlı olan maddelerin veya bu maddelerin zararlı olan miktarlarının doğaya atılmasının önlenmesine yönelik yöntemlerin geliştirilmesi ve buna yönelik çalışmaların desteklenmesi
BÇH 065	Genetik kaynakların korunması ve ekonomik kullanımının en üst düzeye çıkarılması için, başta yerel çeşitler olmak üzere evcilleştirilmiş ve evcilleştirilmemiş biyolojik kaynakların genetik çeşitliliklerinin belirlenmesi ve kayıt altına (patent, tescil, vb) alınması,
BÇH 068	Genetik yapısı değiştirilmiş organizmaların yurda girişinin takip ve belirlenmesini sağlayacak ulusal ve uluslararası veri tabanı kapasitelerinin artırılması
BÇH 070	Hayvan genetik çeşitliliğinin belirlenmesi, bu kaynaklarının korunması ve yönetimi
BÇH 129	Türkiye'ye girmekte olan ya da girme olasılığı yüksek olan yabancı türlerin biyolojik çeşitlilik üzerinde olumsuz etkileri olup olmayacağını algılama yeteneğini artıracak yöntem ve yaklaşımları ortaya çıkarmaya yönelik çalışmaların desteklenmesi
BÇH 151	Yöresel bilgilerin derlenmesi ve korunması, yöresel bilgilere yönelik yenilik ve uygulamaların, bu yöntem ve bilgilere sahip kişilerle birlikte kullanılmasını sağlayacak mekanizmalar belirlenmesi ve bundan elde edilecek yararların eşit paylaşımının desteklenmesi

* Yukarıdaki sıra Hedeflerin öncelik sırasını göstermemektedir.

Öne çıkan hedefler ağırlıklı olarak; Koruma ve Sürdürülebilir Kullanım, İzleme ve Göstergeler ile Yönetim ve Kapasite Geliştirme kesişen alanlarına odaklanmış hedeflerdir.

Hedeflerin öngörülen zamanlamalarına bakıldığında, envanter çalışmalarının entegrasyonu, bilgi yönetimi, zararlı maddelerle mücadele ve hayvan genetik kaynakları konularındaki 4 hedefin (BÇH021, BÇH032, BÇH055, BÇH070) süreklilik gerektirdiği; GDO'larla ilgili veritabanı, yabancı türlerle ilgili risk değerlendirme yöntemleri ve geleneksel bilgilerin derlenmesi ve paylaşımına yönelik mekanizmalar geliştirilmesi konularını içeren 3 hedefin (BÇH068, BÇH129, BÇH151) 2-5 yıl süreceği ve 2014 yılı gibi orta vadede tamamlanabileceği; genetik kaynaklardan elde edilen faydaların paylaşımı, göstergelerin geliştirilmesi ve genetik kaynakların kayıt altına alınması konularını içeren diğer hedeflerin de (BÇH035, BÇH038, BÇH065) 5 ve ya daha fazla yıl süre gerektiren ve tamamlanmaları 2023'lere kadar uzanacak uzun soluklu hedefler olduğu görülmektedir.

UBSEP2007 -Tarımsal BÇ Koruma: Boşluklarla İlgili Sentez

tarımsal biyolojik çeşitliliği etkin koruyabilmek ve sürdürülebilir kullanabilmek için öngörülen hedeflerin gerçekleştirilmesi yolunda giderilmesi gereken boşluklar Tablo 2'de özetlenmiştir. Bu boşluklar;

- İnsan kaynakları alanında GDO'lar, genetik kaynaklar, tarım girdileri kullanımının denetimi, bilgi yönetim sistemleri ve tıbbi bitkiler konularında uzman sayısının yetersizliği,
- Mali Kaynaklar konusunda genetik kaynakların kayıt altına alınması, korunması ve uzaktan algılama ve görüntüleme sistemlerinin yüksek maliyeti nedeniyle daha fazla kaynak ihtiyacı,
- Altyapı ile ilgili olarak genetik kaynaklar üzerinde çalışan kuruluşlardaki mevcut alt yapının modernize edilmesi ve güçlendirilmesi, arazi gen bankalarının tesis edilmesi ihtiyaçları ile genetik laboratuvar sayılarının yetersizliği,
- Mevzuatta biyogüvenlik ve genetik kaynakların kullanımı ile yarar paylaşımı konularında eksiklikler,
- Kurumsal olarak da, işbirliği ve eşgüdüm eksikliği

olarak ifade edilebilir.

Tablo 2: Hedeflerin gerçekleştirilmesi için giderilmesi gereken boşluklar

	İNSAN KAYNAKLARI				MALİ KAYNAKLAR						ALTYAPI				MEVZUAT				KURUMLAR								
	PERSONEL YETERSİZLİĞİ	KALİTE EĞİTİM EKSİKLİĞİ	BİLİNC EKSİKLİĞİ	İSTİHDAM POLİTİKALARI	İŞLETME GİDERLERİ	YATIRIM GİDERLERİ	GENEL BÜTÇE	KAYNAKLARIN ETKİN KULLANILMAMASI	YÜKSEK MALİYETLER	YETERSİZ AR-GE FONLARI	BİLİŞİM ALTYAPISI	VERİ BANKALARI	LABORATUARLAR, SARF MALZEMELERİ, EKİPMANLAR	LOJİSTİK DESTEK VE ALTYAPI	ARAZİ EKİPMANLARI	UZAKTAN ALGILAMA - CBS	PERSONEL REJİMİ	İHALE KANUNU	YASAL EKSİKLİKLER VE UYUMSUZLUKLAR	YASALARIN UYGULANMA EKSİKLİKLERİ	İŞBİRLİĞİ	İLETİŞİM	EŞGÜDÜM	YENİ KURUM	GÖREY TANIMI	KAPASİTE YETERSİZLİĞİ	
BÇH021		✓																									
BÇH032		✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓			✓								✓				
BÇH035																											
BÇH038	✓				✓	✓	✓												✓								
BÇH055		✓																									
BÇH065	✓	✓			✓	✓	✓	✓																			
BÇH068																							✓				
BÇH070		✓			✓	✓	✓	✓				✓											✓				
BÇH129	✓								✓			✓			✓							✓	✓				
BÇH151					✓	✓	✓				✓										✓	✓					

UBSEP 2007 Hedefleri ile BÇ Sözleşmesi Tarımsal Biyolojik Çeşitlilik İş Programının Karşılaştırılması

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi kapsamında tarımsal biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımına ilişkin faaliyetler III. Taraflar toplantısında onaylanmış ve V. Taraflar Toplantısında iş programı olarak yürürlüğe konmuştur. İş programının hedefleri, tarımsal sistemlerin ve uygulamaların tarımsal ekosistemlerdeki ve bunların diğer ekosistemlerle oluşturduğu ara birimlerdeki biyolojik çeşitlilik üzerinde negatif etkilerini azaltmak ve pozitif etkilerini desteklemek; gıda ve tarım için gerçek ve potansiyel değere sahip olan genetik kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımını desteklemek; genetik kaynakların kullanımından kaynaklanan faydaların adil ve eşit şekilde paylaşımını desteklemektir. İş programı değerlendirme, uyarlamalı yönetim, kapasite geliştirme ve entegrasyon olmak üzere dört ana program elemanından oluşmaktadır. Tarımsal biyolojik çeşitliliğin durumu ve gidişatı ve bunun gerisinde yatan nedenlerin analizini temin etmeye yönelik faaliyetler; uyarlamalı tarımsal yönetimin tarımsal biyolojik çeşitliliğin farklı düzeyleri ve işlevlerini temin eden çoklu mal ve hizmetler konusunda bilgi, anlayış ve bilinç geliştirerek, tarımın biyolojik çeşitlilik üzerindeki olumlu etkilerini destekleyen ve olumsuz etkilerini hafifleten yönetim uygulamalarının, teknolojilerin ve politikaların belirlenmesi ile verimliliği ve geçim kaynağı idame etme kapasitesini geliştirmeye yönelik faaliyetler; kapasite geliştirme ile ilgili paydaşların kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik faaliyetler ve entegrasyon tarımsal biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için ulusal planlar veya stratejilerin geliştirilmesine ve bunların sektörel ve sektörler arası planlar ve programlara entegrasyonuna yönelik faaliyetler içermektedir.

Sözleşmenin tarımsal biyolojik çeşitlilik programı altında ayrıca tozlaştırıcılar (polinatörler), gıda ve beslenme, toprak biyolojik çeşitliliği ve genetik kullanımı kısıtlayıcı teknolojiler konularında girişimler başlatılmıştır. Ayrıca, genetik kaynaklara erişim ve yarar paylaşımı konusunda hazırlanan rehber (Bonn Rehberi) bu tematik alanı özellikle ilgilendirmektedir.

Sözleşmenin iş programları, Taraf ülkelerin ulusal biyolojik çeşitlilik ve sürdürülebilir kalkınma stratejileri ve eylem planları kapsamında ulusal şartlar ve önceliklere göre kendilerine uyarlamaları beklenen kapsamlı ve entegre faaliyetler çerçevesidir. UBSEP'in güncelleştirilmesi sürecinde bu uyarlamanın yapılmasına da olanak sağlanmıştır. UBSEP hedefleri ile iş programı karşılaştırıldığında, tarımsal biyolojik çeşitlilik ile ilgili olarak öne çıkan hedeflerin tarımsal biyolojik çeşitlilik iş programı elemanlarının bazı faaliyet alanları ile örtüştüğü görülmektedir.

Aşağıda tarımda öne çıkan BÇ hedefleriyle Tarımsal Biyolojik Çeşitlilik İş Program Elemanları altında yapılması gereken faaliyetlerle kesişmelerin listesi verilmiştir. Bu örtüşmeler Sözleşme altındaki iş programında ülkemiz için öncelikli olarak ele alınması gereken faaliyet alanlarını göstermektedir.

(Hedef tanımları için Bkz. Tablo 1).

- Tarımsal Biyolojik Çeşitlilik İş Programı -Program Elemanı 1: Değerlendirmeler İşlevsel Hedefi
 - Faaliyet 1.1. Ülke inisiyatifi şeklinde, istişare süreciyle geliştirilmiş, örneğin gıda ve tarım için dünya bitki genetik kaynaklarının durumu ve gıda ve tarım için dünyanın hayvan genetik kaynaklarının durumu konusundaki raporlar ve aynı zamanda FAO ve diğer örgütlerin hazırladığı diğer ilgili raporlar ve değerlendirmeler gibi, tarımsal biyoçeşitliliğin farklı bileşenlerinin devam eden veya planlanan değerlendirmelerini desteklemek. (**BÇH065, BÇH070**).
 - Faaliyet 1.5. Tarımsal biyolojik çeşitliliğin ve diğer bileşenlerinin durumu ve eğilimlerinin değerlendirilmesi ve izlenmesi için yöntemler ve teknikler geliştirmek, farklı üretim sistem ve çevrelerde biyolojik çeşitliliğin durumu ve eğilimlerinin ve farklı uygulamaların etkilerinin izlenme ve değerlendirilmesini kolaylaştırıcı kriterler ve kılavuz ilkeler geliştirmek (**BÇH038, BÇH021**).
- Tarımsal Biyolojik Çeşitlilik İş Programı-Program Elemanı 2 : Uyarlamalı Yönetim
 - Faaliyet 2.1. Farklı çevre ve üretim sistemlerinde ve her bölgede bir dizi vaka çalışması gerçekleştirmek (**BÇH021**)
 - Faaliyet 2.2. Tarımın biyolojik çeşitlilik üzerindeki olumsuz etkilerini hafifleten ve olumlu etkilerini güçlendiren, verimlilik ve geçim kaynağı idame etme kapasitesini sağlamlaştıran maliyet etkin uygulamalar ve teknolojiler ve ilgili politika ve teşvik tedbirleri konusundaki bilgilerin dağıtımının tespiti ve desteklenmesi (**BÇH032, BÇH068, BÇH129**)
 - Faaliyet 2.3. Çiftçilerin ve kırsal kesimin ihtiyaçlarına özel olarak odaklanarak, tarımın biyolojik çeşitlilik üzerindeki olumlu etkilerini destekleyen ve olumsuz etkilerini hafifleten yönetim uygulamaları, teknolojileri ve politikaları kullanan sürdürülebilir tarım yöntemlerinin desteklenmesi (**BÇH032, BÇH055**)
- Tarımsal Biyolojik Çeşitlilik İş Programı-Program Elemanı 3 : Kapasite geliştirme
 - Faaliyet 3.4. Tarımsal biyolojik çeşitliliğin yerel düzeyde yönetimini desteklemek için, fayda paylaşımı düzenlemeleri ve teşvik tedbirleri de dahil olmak üzere, politika çevresini tespit etmek ve muhtemel iyileştirmeleri desteklemek (**BÇH035**)
- Tarımsal Biyolojik Çeşitlilik İş Programı -Program Elemanı 4: Entegrasyon
 - Faaliyet 4.1. Tarımsal biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için ulusal planlar veya stratejilerin geliştirilmesini desteklemek ve bunların sektörel ve sektörler arası planlar ve programlara entegrasyonunu desteklemek (**BÇH035**)